

PROSTORSKE ZNAČILNOSTI STARANJA PREBIVALSTVA V SLOVENIJI: PRIMERJALNA ANALIZA DELEŽA STAREJŠIH V OBDOBJU 1981–2013 PO UPRAVNIH ENOTAH

Boštjan Kerbler

dr., prof. geogr. in zgod.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Trnovski pristan 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

e-mail: bostjan.kerbler@uir.si

UDK: 911.3:312

COBISS: 1.01

Izvleček

Prostorske značilnosti staranja prebivalstva v Sloveniji: primerjalna analiza deleža starejših v obdobju 1981–2013 po upravnih enotah

Za slovensko prebivalstvo je značilno, da se pospešeno stara. V članku zato izhajamo iz domneve, da ta proces v slovenskem prostoru ni enovit in da obstajajo pri nas različna območja staranja. Pri tem smo se osredotočili na obdobje 1981–2013, ko se je staranje prebivalstva v Sloveniji intenziviralo. Rezultati primerjalne analize so potrdili našo domnevo in določena so bila štiri območja staranja, ki so posledica različnih oblik selitvene mobilnosti slovenskega prebivalstva. V zaključku so podane smernice za nadaljnja raziskovanja dinamike staranja prebivalstva v Sloveniji.

Ključne besede

demografija, staranje prebivalstva, prostorske spremembe, območja staranja

Abstract

Spatial characteristics of population ageing in Slovenia: a comparative analysis of proportion of the elderly in the period 1981–2013 by administrative units

Slovenian population is characterized by an accelerated ageing. This article proceeds from the assumption that this process is not uniformed in Slovenia and that there are different areas of ageing. The analysis focused on the period 1981–2013, since the ageing of the population in Slovenia has been intensified. Results confirmed our assumption and determined four areas of ageing as a result of various forms of migrations of the Slovenian population. In conclusion, the guidelines for further research of the dynamics of ageing in Slovenia are stated.

Key words

Demography, ageing population, spatial changes, ageing areas

1. Uvod

Za slovensko družbo je značilno, da se pospešeno stara. Po podatkih Eurostata (2013) sodi Slovenija med evropske države, v katerih je delež prebivalcev, ki so bili stari 65 in več let, v zadnjih dveh desetletjih najbolj narasel. Od leta 1991 do leta 2013 se je namreč povzpел za 6 odstotnih točk z 11,1 % na 17,1 %. Proces staranja prebivalstva pa se je intenziviral že v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko se je po navedbah Milivoje Šircelj (2009) pričela zviševati povprečna starost žensk ob rojstvu otrok, pričakovano trajanje življenja ob rojstvu je preseglo 70 let, rodnost pa se je znižala pod vrednost 2,1, ravno, ki ne zagotavlja več obnavljanja prebivalstva. Vendar ta proces v slovenskem prostoru ni (bil) enovit. V članku želimo zato preučiti, kakšne so prostorske značilnosti staranja prebivalstva v Sloveniji v obdobju 1981–2013, pri tem pa predpostavljamo, da obstajajo pri nas različna območja staranja, ki so posledica nekaterih družbenogeografskih procesov.

2. Metode

Pri primerjalni analizi smo se v preučevanem obdobju 1981–2013 osredotočili na podatke treh popisov prebivalstva (1981, 1991 in 2002) in najnovejše podatke Statističnega urada Republike Slovenije iz leta 2013, ki so bili dosegljivi v času pisanja tega članka. Ker merimo po Malačiču (2006) demografsko starost družbe z deležem starejših od 65, smo starejše prebivalstvo v članku opredelili kot prebivalce stare 65 in več let, starost slovenske družbe pa prikazali z njihovim deležem med celotnim prebivalstvom, ki je poleg indeksa staranja, povprečne starosti prebivalstva in koeficienta starostne odvisnosti eden od kazalnikov staranja. Deleže smo izračunali na podlagi podatkov o vseh prebivalcih in seštevku števila starejših ljudi po posameznih starostnih razredih nad 64 let. Izračunane deleže starejših smo po posameznih letih razdelili v štiri razrede, in sicer dva nad slovenskim povprečjem (pod +2 % in nad +2 % nad povprečjem) v posameznem opazovanem letu in dva pod njim (pod -2 % in nad -2 % pod povprečjem):

- za leto 1981: do 9,4 = izrazito pod povprečjem (pod -2 %), 9,5–11,5 = pod povprečjem (do -2 %), 11,6–13,6 % = nad povprečjem (do +2 %), 13,7 in več = izrazito nad povprečjem (nad +2 %);
- za leto 1991: do 9,0 = izrazito pod povprečjem (pod -2 %), 9,1–11,1 = pod povprečjem (do -2 %), 11,2–13,2 % = nad povprečjem (do +2 %), 13,3 in več = izrazito nad povprečjem (nad +2 %);
- za leto 2002: do 12,6 = izrazito pod povprečjem (pod -2 %), 12,7–14,7 = pod povprečjem (do -2 %), 14,8–16,8 % = nad povprečjem (do +2 %), 16,9 in več = izrazito nad povprečjem (nad +2 %);
- za leto 2013: do 15,0 = izrazito pod povprečjem (pod -2 %), 15,1–17,1 = pod povprečjem (do -2 %), 17,2–19,2 % = nad povprečjem (do +2 %), 19,3 in več = izrazito nad povprečjem (nad +2 %).

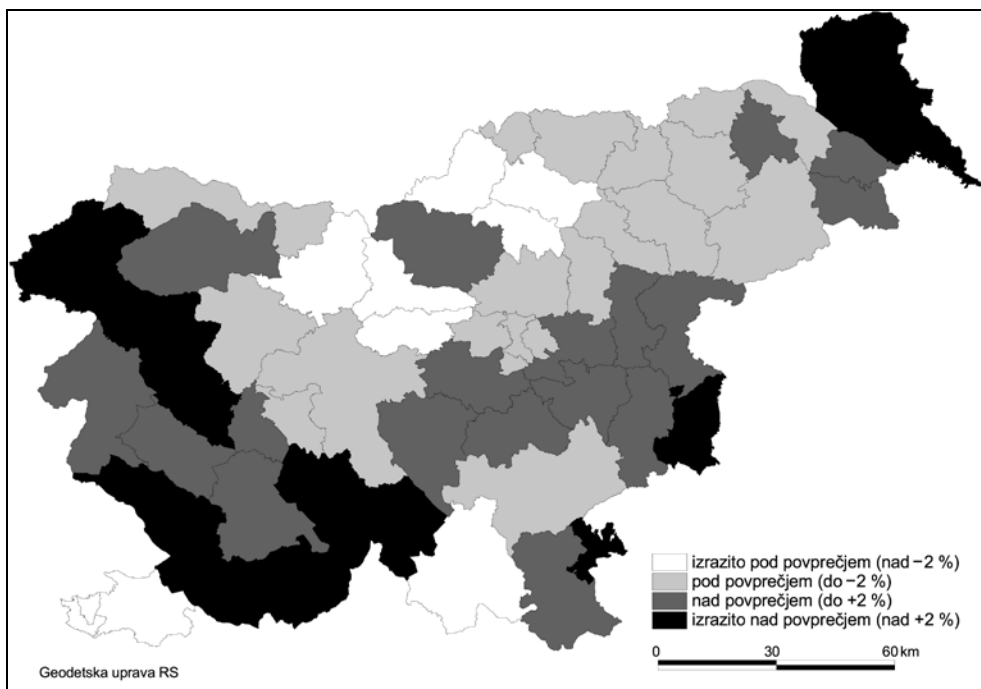
Čeprav so upravne enote precej velike in se zato zabrišejo razlike znotraj njih, smo deleže starejših po posameznih opazovanih letih prikazali in analizirali na tej ravni. S tem smo dosegli primerljivost prostorskih enot v preučevanih letih, meje upravnih enot namreč ustrezajo mejam občin v letih 1981 in 1991. Zaradi poenotenje izrazja pa v članku vseeno za občine leta 1981 in 1991 uporabljamo izraz upravne enote. Skupno je v Sloveniji 58 upravnih enot.

3. Rezultati

Kot so pokazali rezultati analize, je imelo leta 1981 izrazito nadpovprečen delež starejši 10 upravnih enot oziroma 17,2 % vseh, leta 1991 jih je bilo takih 7 (12,1 %), leta 2002 4 ali 6,9 % in leta 2013 6 (10,3 %). Število upravnih enot z izrazito podpovprečnim deležem starejših je bil po posameznih letih enak številu upravnih enot z nadpovprečnim deležem starejših, z izjemo leta 2002, ko so bile izrazito podpovprečne 3 upravne enote, kar je 5,2 % vseh. V vseh štirih ciljnih letih opazovanja je imela najvišji delež starejšega prebivalstva upravna enota Tolmin, in sicer 17,6 % leta 1981, 16,6 % leta 1991, 18,8 % leta 2002 in 20,6 % leta 2013. Sledi ji upravna enota Ilirska Bistrica s 15,9 % (1981), 15,0 % (1991), 17,5 % (2002) in 19,9 % (2013). Čeprav sta bili obe upravni enoti po deležu starejših v vseh štirih letih pred vsemi drugimi, pa se (v primerjavi z nekaterimi drugimi upravnimi enotami) v obdobju 1981–2013 delež starejših ljudi v njiju ni povečal za veliko – za 3 pri tolminski oziroma 4 odstotne točke pri ilirskobistriški upravni enoti. Najbolj se je povečal delež starejših v upravnih enotah Ravne na Koroškem (10,3 odstotne točke), Hrastnik (10,0 odstotnih točk), Izola in Maribor (9,4 odstotne točke), Piran (9,3 odstotne točke), Koper (8,5 odstotne točke), Trbovlje (8,4 odstotne točke) ter Velenje in Tržič s po 8,1 odstotne točke. Z izjemo Velenja, v kateri je bil leta 1981 delež starejših najnižji med vsemi takratnimi občinami, so imele zaradi tolikšnega povečanja vse druge našete upravne enote leta 2013 delež starejših ljudi nad slovenskim povprečjem, čeprav je bil v njih še leta 1981 ta delež pod njim. Med takšne upravne enote sodijo še Celje, Jesenice, Dravograd, Ruše, Zagorje ob Savi in Kočevje. Skupno jih je bilo 16 oziroma 27,6 %. Hrastnik, Trbovlje in Maribor so se v deležu starejših nad slovensko povprečje povzpeli že leta 1991, leta 2013 pa je bil v njih delež starejših že izrazito nad slovenskim povprečjem (nad +2 % nad povprečjem), in sicer v Hrastniku 19,5 %, Mariboru 19,4 % in Trbovljah 19,3 %. Na lestvici, na kateri so upravne enote glede na delež starejših razvrščene od tiste z najvišjim do tiste z najnižjim deležem, v obdobju 1981–2013, so se te upravne enote v primerjavi z drugimi tudi najbolj povzpele. Najbolj Hrastnik, in sicer za 45 mest in Maribor za 43 mest. Leta 2002 so se nad povprečje povzpele tudi upravne enote Zagorje ob Savi, Celje, Piran, Izola, Koper in Kočevje. Piran, Izola, Koper in Kočevje so imele leta 1981 delež starejših še izrazito pod slovenskim povprečjem (pod –2 % pod povprečjem). Zato so se tudi te upravne enote na omenjeni lestvici močno povzpele, najbolj Piran s 55 mesta (8,7 % leta 1981) na 19 mesto (18 % leta 2013), torej za +36 mest. Tudi za upravno enoto Ravne na Koroškem, ki je imela leta 1981 celo drugi najnižji delež starejših (7,9 %), takoj za Velenjem (6,1 %), je značilen izrazit vzpon na lestvici, in sicer kar za 44 mest. Tako kot upravne enote Jesenice, Tržič, Dravograd, Ruše in Gornja Radgona je tudi upravna enota Ravne na Koroškem slovensko povprečje preseгла leta 2013, ko je delež starejših v njej znašal 18,2 %.

Med vsemi upravnimi enotami je bilo 12 (20,7 % vseh) takšnih, ki so imele leta 1981 nadpovprečen delež starejših ljudi, leta 2013 pa je bil ta pod povprečjem. Mednje sodijo Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah, Lenart, Krško, Črnomelj, Metlika, Grosuplje, Litija, Trebnje, Ajdovščina, Postojna in Logatec. V upravnih enotah Krško, Črnomelj, Metlika in Ajdovščina je delež starejših padel pod povprečje leta 2013. V upravnih enotah Šmarje pri Jelšah, Šentjur pri Celju, Lenart in Postojna je bil pod slovenskim povprečjem že leta 2002, leta 1991 pa v Trebnjah, Litiji, Grosuplju in Logatcu. Slednje tri upravne enote so imele leta 2013 delež starejših celo izrazito pod povprečjem, in sicer je znašal v Litiji 14,8 %, v Grosuplju 14,2 %, v Logatcu pa 13,8 %. Logaška upravna enota je imela leta 2013 tudi v splošnem najnižji delež

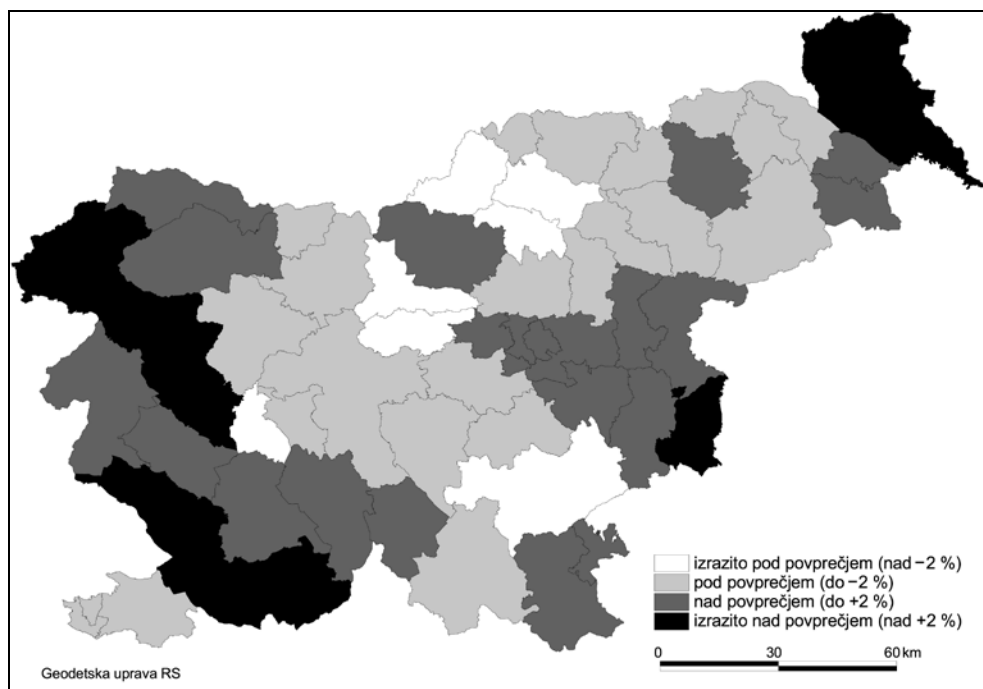
med vsemi upravnimi enotami. Na lestvici, na kateri so upravne enote glede na delež starejših razvrščene od tiste z najvišjim do tiste z najnižjim deležem, je zato v obdobju 1981–2013 »zdrsnila« za 32 mest (s 27 na 58 mesto). Za enako število mest sta »padli« tudi upravni enoti Grosuplje in Šmarje pri Jelšah. Največje znižanje beležita Trebnje (–33 mest) in Postojna (–35 mest). Pri prvi se je delež starejših povečal z 12,8 % (leta 1981) na 15,2 % (leta 2013), drugi pa s 13,4 % (leta 1981) na 15,6 % (leta 2013). V obeh primerih torej za 2,3 odstotne točke. Najmanj je delež starejših v obdobju 1981–2013 med vsemi upravnimi enotami narasel v Logatcu in Grosuplju, in sicer za 2,2 odstotni točki (v celotni Sloveniji za 6 odstotnih točk).

Slika 1: Delež starejših leta 1981 po upravnih enotah.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije 2013a, lastni izračuni.

Med vsemi upravnimi enotami, ki so imele leta 1981 še nadpovprečen delež starejših, leta 2013 pa podpovprečnega, je imela leta 1981 metliška najvišji delež starejših (13,7 %), to pomeni, da je bil izrazito nad slovenskim povprečjem (nad +2 %). Leta 1991 je bil delež sicer še vedno nad povprečjem, a ni bil več izrazit (bil je pod +2 % nad povprečjem), leta 2002 je bil nad povprečjem le še za 0,1 odstotno točko, leta 2013 pa je bil delež starejših pod povprečjem (17,0 %), vendar tik pod mejo. Tudi v upravnih enotah Krško in Šmarje pri Jelšah, v katerih je bil podpovprečen delež starejših prav tako prvič zabeležen leta 2013, je bil leta 1981 še precej visok delež starejših – v Šmarjah pri Jelšah je znašal 13,6 % in je bil torej le 0,1 odstotno točko pod mejo izrazitega nadpovprečnega deleža starejših. Za 0,3 odstotne točke (13,4 %) pod to mejo je bila leta 1981 tudi upravna enota Postojna.

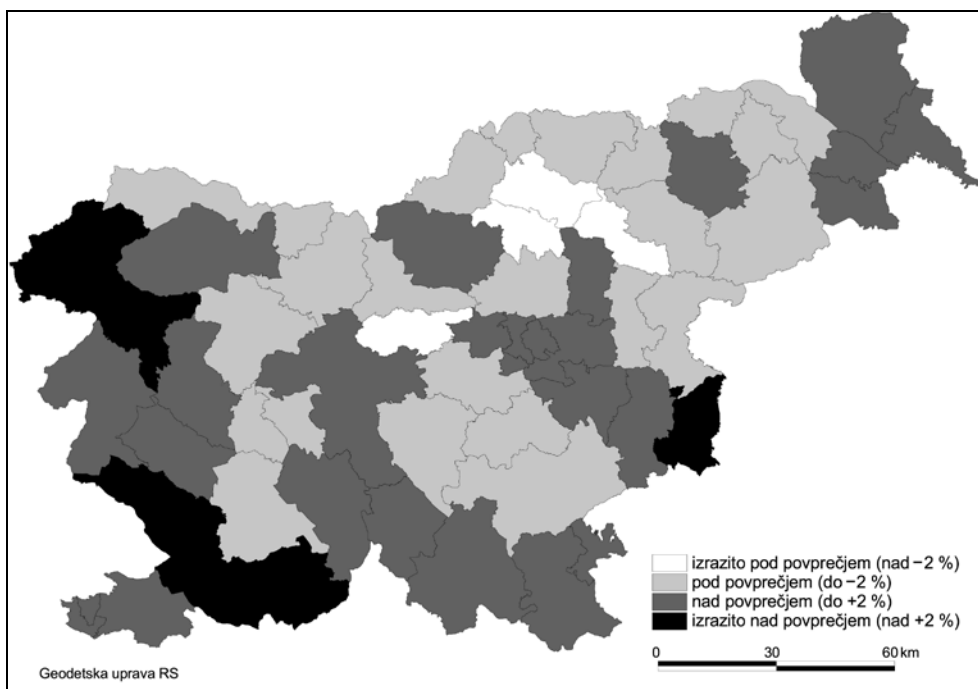

Slika 2: Delež starejših leta 1991 po upravnih enotah.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije 2013b, lastni izračuni.

Nekatere upravne enote so imele tako leta 1981 kot leta 2013 delež starejših pod povprečjem. Skupno jih je bilo 14 oziroma četrtina (24,1 %). To so Pesnica, Ptuj, Kranj, Radlje ob Dravi, Škofja Loka, Slovenska Bistrica, Vrhnika, Novo mesto, Slovenj Gradec, Domžale, Kamnik, Žalec, Slovenske Konjice, Velenje in Ljubljana. Vendar pa so tudi te upravne enote glede deleža starejših padle ali pa so se povzpele na lestvici od najvišjega do najnižjega deleža starejših. Na primer, Slovenska Bistrica je zdrsnila za 11 mest, Slovenske Konjice za 9, Novo mesto in Škofja Loka za 8 ter Vrhnika za 5. Med obravnavanimi upravnimi enotami beležijo zato te v obdobju 1981–2013 tudi najnižje vrednosti povečanja deleža starejših. V Slovenski Bistrici se je delež povečal za 4,8 odstotnih točk (z 10,9 % leta 1981 na 15,7 % leta 2013), v Novem mestu za 5,3 odstotne točke (z 10,2 % na 15,5 %), v Škofji Loki prav tako za 5,3 odstotne točke (z 10,7 % na 16 %) in na Vrhniki za 5,5 odstotne točke (z 10,2 % na 15,7 %). Na drugi pa beleži največji vzpon Kranj (+14 mest), sledi Pesnica (+9 mest), Ljubljana (+8 mest) itd. Povečanje deleža starejših v njih je v obdobju 1981–2013 znašalo 6,2 odstotni točki (Ptuj), 6,5 odstotnih točk (Žalec in Radlje ob Dravi), 6,7 odstotnih točk (Pesnica) in 6,8 odstotnih točk (Ljubljana). Med obravnavanimi upravnimi enotami se je delež starejših najbolj povečal v upravni enoti Velenje, in sicer za 8,1 odstotne točke. Ker pa je bil leta 1981 izrazito pod povprečjem (znašal je 6,1 %, kar je bilo najmanj med vsemi upravnimi enotami), tolikšno povečanje ni pomenilo nadpovprečnega deleža starejših. S 14,2 % je bilo bil delež še vedno izrazito pod njim. Na omenjeni lestvici je zato upravna enota povzpela le za eno mesto, z zadnjega na predzadnje. Poleg Velenja sta še upravni enoti Kamnik in Domžale leta 2013 »obdržali« izrazito podpovprečen delež (pod – 2%) starejših iz leta 1981. V Kamniku se je delež povečal za 5,3 odstotne točke, z 9,4 % na 14,7 %, v Domžalah pa za 5,6 odstotne

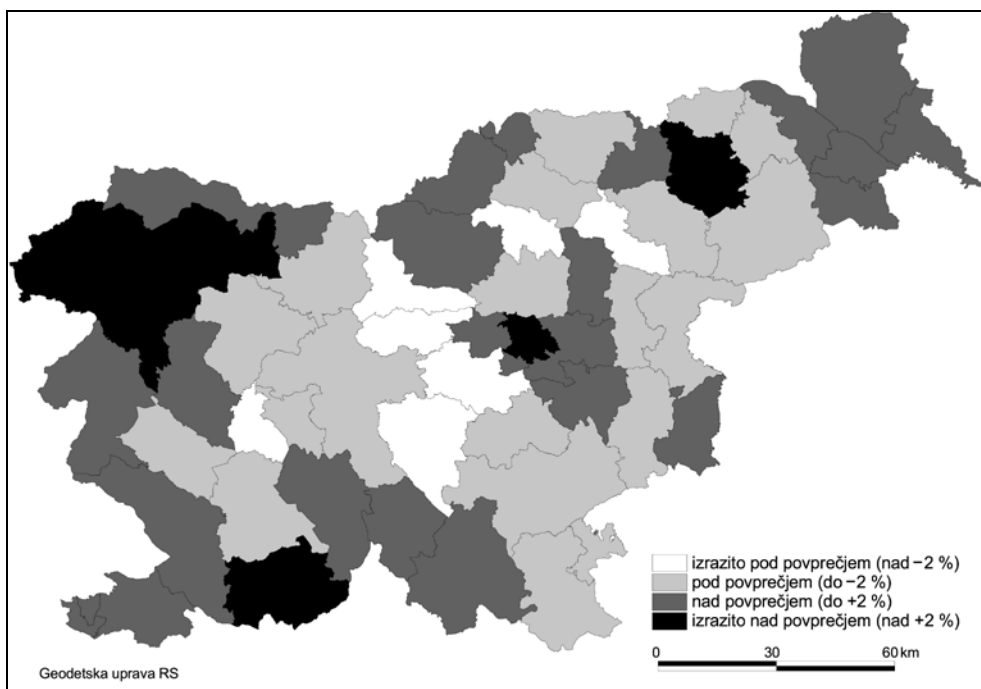
točke, z 9,4 % na 15 %. Upravna enota Slovenj Gradec, ki je imela leta 1981 prav tako izrazito podpovprečen delež starejših, je leta 2013 zgornjo mejo izrazitega deleža pod povprečjem preseгла le za 0,1 %, pri čemer je bil leta 1991 in 2002 še vedno pod njo. Delež starejših se je v obdobju 1981–2013 v tej upravni enoti povečal za 6,6 odstotni točki. Leta 1981 je znašal 8,4 %, ker je bil takrat četrti najnižji delež med upravnimi enotami (za Velenjem, Ravnami na Koroškem in Izolo) in pred Koprom in Piranom. Med obravnavanimi občinami izstopa upravna enota Slovenske Konjice, saj je edina, v kateri je delež starejših padel pod mejo z izrazito podpovprečnim deležem starejših. Delež je bil v tej upravni enoti izrazito pod povprečjem že leta 2002, medtem ko je bil leta 1981 in 1991 še do –2% pod povprečjem. V tej upravni enoti je zato v obdobju 1981–2013 v primerjavi z drugimi obravnavanimi upravnimi enotami povečanje deleža starejših najnižje (4,5 odstotne točke). Delež se je povzpел z 9,9 % leta 1981 na 14,4 % leta 2013, ker je bil tega leta četrti najnižji delež starejših med vsemi občinami (za Logatcem, Velenjem in Grosupljim). Podpovprečen delež starejših je leta 1981 imela tudi upravna enota Kranj (9,2 %), vendar pa je to mejo preseгла že leta 1991. Leta 2013 je delež starejših v njej znašal 16,6 %, kar pomeni, da se je dvignil za 7,4 odstotne točke, ker je za Velenjem drugo največje povišanje med obravnavanimi upravnimi enotami. Druge upravne enote (Pesnica, Radlje ob Dravi, Vrhnika, Ptuj, Žalec, Škofja Loka in Slovenska Bistrica), so že leta 1981 niso imele izrazitega podpovprečnega deleža starejših in so delež pod –2 % starejših ohranile v vseh letih opazovanja. Izjemi sta le Novo mesto in Ljubljana. Prva je imela leta 1991 delež starejših za 0,1 odstotno točko pod mejo izrazitega podpovprečja, druga pa je imela leta 2002 nadpovprečen delež starejših (15,1 %), leta 2013 pa spet podpovprečnega, vendar na skrajni zgornji meji (17 %).

Slika 3: Delež starejših leta 2002 po upravnih enotah.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije 2013c, lastni izračuni.

Od 58 upravnih enot jih je bilo leta 2013 17 ali 29,3 % takšnih, ki so imele delež starejših tudi leta 1981 nad slovenskim povprečjem. Poleg že omenjenih Tolmina in Ilirske Bistrice, gre še za upravne enote Radovljica, Brežice, Nova Gorica, Ljutomer, Cerknica, Laško, Murska Sobota, Ormož, Idrija, Sežana, Gornja Radgona, Mozirje, Lendava, Sevnica, Ribnica. Za največ mest se je povzpela radovljiška upravna enota (+23), novogoriška se je povzpela za 14, laška za 11, ljubotomerska pa za 10 mest. Med vsemi obravnavanimi upravnimi enotami se je v navedenih štirih v obdobju 1981–2013 delež starejših najbolj povzpela. V radovljiški upravni enoti, v kateri se je povzpela za 7,9 odstotnih točk, je bil leta 2013, ko je znašal 19,8 %, že izrazito nad povprečjem (nad + 2 %), kar ne velja druga opazovana leta. Leta 2013 je bila ta upravna enota po deležu starejših na 3. mestu, takoj za tolminsko in ilirskobistriško. V preostalih treh upravnih enotah (Nova Gorica, Laško in Ljutomer), ki se je delež povečal za več kot 6 odstotnih točk, v novogoriški za 6,7 odstotne točke (z 12,2 % na 18,9 %), v ljubotomerski za 6,2 odstotni točki (z 12,6 % na 18,8 %) in laški za 6,1 odstotno točko (z 12,2 % na 18,3 %). Nekatere upravne enote so na lestvici padle. S 5. mesta leta 1981 je na 30. padla ribniška upravna enota (–25 mest), s 3. na 20. lendavska (–18 mest), sledijo sežanska (–17 mest), sevniška (–14 mest), idrijska (–10 mest) itd. Sežanska upravna enota je imela v letih 1981, 1991 in 2002 delež starejših še izrazito nad povprečjem, leta 2013 pa nadpovprečen delež starejših v njej ni bil več izrazit. Znašal je namreč 17,9 %, kar je pod +2 % nad povprečjem.

Slika 4: Delež starejših leta 2013 po upravnih enotah.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2013d, lastni izračuni.

Med vsemi obravnavanimi upravnimi enotami se je prav v tej v obdobju 1981–2013 delež starejših najmanj povečal, in sicer za 2,4 odstotne točke. Tudi v Brežicah je bil pred letom 2013 delež starejših še izrazito nad povprečjem. Omenjenega leta se je spustil pod to mejo, vendar je bil z 19 % tik pod njo. Tudi v Idriji, Murski Soboti in

Lendavi je bil delež starejših sprva še izrazit, leta 2002 in leta 2013 pa ne več, a še vedno nad povprečjem. V Murski Soboti je znašal 18,3 %, v Idriji 18,1 % in v Lendavi 17, 7 %. Še leta 1981 je bil delež izrazit tudi v upravnih enotah Cerknica in Ribnica, v preostalih opazovanih letih pa je padel pod mejo + 2 % nad povprečjem. Leta 2013 je v Cerknici znašal 18,4 %, v Ribnici pa 17,3 %. V preostalih obravnavanih upravnih enotah je bil delež starejših v vseh opazovanih letih sicer nadpovprečen, vendar ne izrazit. Poleg že omenjenih Nove Gorice, Laškega in Ljutomera, je bil leta 2013 18-odstotni delež starejših presežen še v Ormožu (18,2 %), v Sevnici in Mozirju pa je bil nižji, in sicer je v mozirski upravni enoti znašal 17,8 %, v sevniški pa 17,5 %.

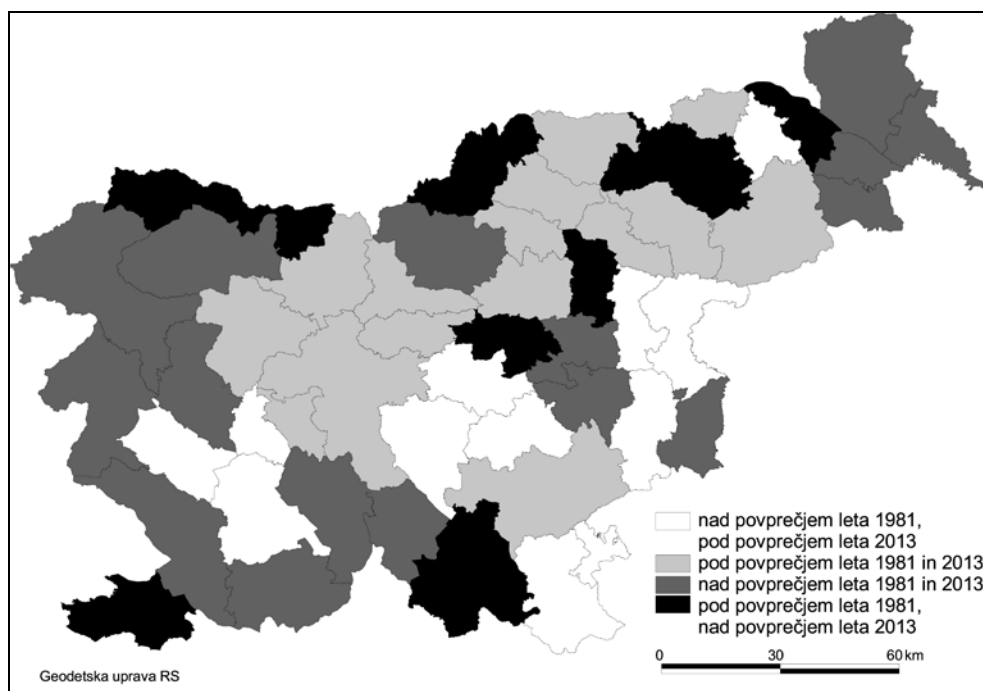
4. Razprava

Rezultati primerjalne analize so potrdili našo domnevo, da proces staranja prebivalstva v slovenskem prostoru v obdobju 1981–2013 ni bil enovit in da obstajajo različna območja staranja, in sicer (a) območja, ki so se v preučevanem obdobju pospešeno postarala, (b) območja, ki se starajo počasneje kot druga. Med prve sodijo upravne enote, ki so imele leta 1981 še podpovprečen, leta 2013 pa že nadpovprečen delež starejših, med druge pa upravne enote, ki so imele pred intenziviranjem procesa staranja v osemdesetih letih prejšnjega stoletja še nadpovprečen delež starejših, ob koncu preučevanega obdobja pa podpovprečnega. Tretji tip območij so (c) območja, ki so imela že pred intenziviranjem procesa staranja nadpovprečen delež starejših, četrti tip pa (d) območja, ki so kljub pospešenemu staranju slovenskega prebivalstva ohranila podpovprečen delež starejših. V nadaljevanju se bomo osredotočili na prva dva tipa območij. Čeprav bi bilo treba opraviti še dodatne raziskave, prostorski vzorci nakazujejo, da je razporeditev prvega in drugega tipa območij staranja posledica selitvene mobilnosti prebivalstva, za katero so značilni različni vzroki, predvsem družbenogeografski. Na območjih, kjer se je prebivalstvo v preučevanem obdobju pospešeno postaralo, gre za tri različne oblike selitev:

- (a) odseljevanje prebivalstva z območij starih industrijskih panog, ki so se v osemdesetih letih prejšnjega stoletja in po letu 1991 znašale v krizi (upravne enote Jesenice, Ravne na Koroškem, Trbovlje, Hrastnik, Zagorje ob Savi, Maribor in Celje). Sklepamo lahko, da so se iz teh t.i. depresivnih območij odseljevali predvsem mlajši prebivalci, v zgodnejši ali zreli rodni dobi. Čeprav bi bilo treba narediti bolj natančno analizo, vseeno menimo, da pri tem ni šlo le za odseljevanje na druga, razvojno bolj perspektivna območja v Sloveniji, ampak (zlasti po letu 1991) tudi odselitve prebivalcev iz Slovenije. Pri tem gre za delavce (in njihove družine) iz nekdanjih jugoslovanskih republik, ki so bili zaposleni v industriji in rudarstvu.

Vendar pa za omenjene upravne enote ne moremo trditi, da je pospešeno staranje v njih le posledica opisanega družbenogeografskega procesa. Vplivi so nedvomno še drugi. V primeru upravne enote Maribor in Celje gre po našem mnenju tudi za posledico procesa suburbanizacija, ki je obravnavan pri točki d. Zlasti pri upravni enoti Ravne na Koroškem gre tudi za odseljevanje zaradi periferne lege in njene prometne odmaknjenosti (glej točko b), pri upravni enoti Jesenice pa (poleg perifernosti) tudi za priseljevanje starejšega prebivalstva turistično privlačna območja, procesa, ki je obravnavan pri točki c;

- (b) odseljevanje prebivalstva z območij s periferno lego (upravne enote Kočevje, Dravograd, Ruše, Tržič in Gornja Radgona). Pomen perifernosti v teh upravnih enotah se je povečal po tem, ko so se v njih (ali v sosednjih upravnih enotah) v času tranzicije neuspešno prestrukturirale podjetja, ki so bila prej v teh upravnih enotah pomembna gonilna sila (gospodarskega) razvoja. Razen Kočevja so imele vse omenjene upravne enote nadpovprečen delež starejših (še) leta 2013 (enako kot Ravne na Koroškem in Jesenice), Kočevje pa že leta 2002, kar je nedvomno tudi posledica lege ob hrvaški meji, ki je bila vzpostavljena ob osamosvojitvi leta 1991;
- (c) priseljevanje starejšega prebivalstva v klimatsko ugodna območja (upravne enote Koper, Izola, Piran), o čemer govori Josipovič (2009, 25–26), in sicer »da ima specifična ali netipična starostna struktura migrantov specifične posledice ... o eni takih posebnosti lahko govorimo v primeru preseljevanja relativno starejšega prebivalstva prebivalstva v 'sončni' pas, kot so obmorska, zdraviliška in podobna naselja«. Sklepamo lahko, da gre v primeru upravne enote Jesenice odseljevanje prebivalstva z območij starih industrijskih panog in zaradi perifernosti po drugi strani tudi za priseljevanje starejšega prebivalstva v turistično in naravno privlačna območja v alpskem svetu (na primer Kranjska gora in naselja v njeni bližini). Starejši ljudi se v ta območja preselijo po upokojitvi in si svoja sekundarna bivališča spremenijo v stalna. Da je za Slovence značilen trend spreminjanja počitniških hiš v stalna bivališča opozarja že Marjan Ravbar (1992, 1994).

Slika 5: Razlika v deležu starejših leta 2013 v primerjavi z letom 1981 po upravnih enotah.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije 2013a, 2013d, lastni izračuni.

Na območjih, kjer se je prebivalstvo v preučevanem obdobju postaralo počasneje kot na drugih območjih, gre za selitve prebivalstva na mestno obrobje in bližnja obmestna ter druga, nekoliko oddaljenejša naselja, za katere je značilna dobra in časovno sprejemljiva dostopnost do mest (proces suburbanizacije). To potrjujejo tudi ugotovitve Stanka Pelca (glej Pelc 2012), Marjana Ravbarja (glej na primer Ravbar 2000) in Dejana Rebrnika (glej na primer Rebrnik 2004). V območjih, ki jih je ta proces zajel delež starejših nižajo priseljenci, ki so po večini mlajši ljudje, v zgodnejši ali zreli rodni dobi. Da pa je »v zadnjem obdobju posebej zanimivo veliko pridobivanje prebivalstva v manjših naseljih osrednje Slovenije, kar je povezano tudi z napredovanjem suburbanizacije v podeželsko notranjost« (Josipovič 2009, 27), se kaže najbolj na širšem območju Ljubljane, kjer so nižje cene stanovanj oziroma parcel za gradnjo hiš kot v bližjem obmestnem območju (»prvotnih« suburbanizacijskih območjih – na primer upravne enote Vrhnika, Kamnik, Domžale). Vendar se tudi na širšem suburbanizacijskem območju Ljubljane kaže določena hierarhija: bližje in časovno dostopnejše ko so upravne enote Ljubljani, nižji je v njih delež starejših (upravne enote Logatec, Grosuplje, Litija). V trebanjski in postojnski upravni enoti, ki sta nekoliko bolj oddaljeni, je bil delež starejših že nekoliko višji, a še vedno izrazito pod povprečjem. Podobno stanje, a z nekoliko manj izrazitimi podpovprečnimi deleži starejših, so leta 2013 izkazovale tudi druge upravne enote: Ajdovščina, ki je v zaledju Nove Gorice, Krško v zaledju novega mesta, Šentjur pri Celju in Šmarje pri Jelšah na širšem suburbanizacijskem območju Celja, in Lenart v zaledju Maribora.

5. Sklep

V članku se je na podlagi analize statističnih podatkov o prebivalstvu za obdobje 1981–2013 potrdilo, da proces staranja prebivalstva v slovenskem prostoru ni (bil) enovit, kar je posledica različnih selitvenih gibanj prebivalstva. Poudariti pa je treba, da so območja staranja prebivalstva, ki so bila določena, najverjetneje tudi notranje zelo raznolika. Zaradi tega bi bilo treba nadaljnja preučevanja dinamike staranja prebivalstva v Sloveniji izvesti na manjših prostorskih enotah – na ravni občin in (še bolje) na ravni naselij. Poleg dinamike pa bi bilo treba na podlagi različnih metod (na primer demografskih projekcij) predvideti nadaljnji prostorski razvoj staranja prebivalstva v Sloveniji. Že manjša analiza, ki smo jo izvedli ob robu te raziskave, je namreč pokazala, da je bil od celotnega porasta deleža starejših v obdobju 1981–2013 pri 46,5 % upravnih enot zabeležen več kot 50-odstotni porast prav v zadnjem desetletju, kar bi lahko nakazovalo prostorski trend staranja prebivalstva v prihodnje. Pri tem je treba poudariti, da sodijo med te upravne enote tudi tiste s podpovprečnimi deleži starejših (celo tiste z izrazitimi podpovprečnimi deleži v celotne preučevanem obdobju) in tiste, pri katerih se je delež starejših znižal s povprečne na izrazito podpovprečno vrednost. Prostorska analiza staranja prebivalstva v Sloveniji s tem torej še zdaleč ni zaključena.

Literatura

Eurostat 2013: Population database. Internet:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>
(30. 6. 2013).

Josipovič, D. 2009: Demografska, etnična in migracijska dinamika v Sloveniji. V: Žitnik Serafin, J. (ur.): Demografska, etnična in migracijska dinamika v Sloveniji in njen vpliv na slovensko vojsko. Ljubljana.

Malačič, J. 2006: Demografija: teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana.

- Pelc, S. 2012: Demographic characteristics of population of Slovenian cities in the first decade of 21st century. *Revija za geografijo* 7. Ljubljana.
- Ravbar, M. 1992: Socialnogeografski dejavniki suburbanizacije v Sloveniji. *Geographica Slovenica* 23. Ljubljana.
- Ravbar, M. 1994: Suburbanizacijske težnje in pomen za prostorsko planiranje. Ljubljana.
- Ravbar, M. 2000: Omrežje naselij in prostorski razvoj Slovenije. Ljubljana.
- Rebernik, D. 2004: Sodobni urbanizacijski procesi: od suburbanizacije do reurbanizacije. *Geografski vestnik*, 76. Ljubljana.
- Statistični urad Republike Slovenije 2013a: SI-STAT podatkovni portal. Popis prebivalstva 1981. Internet: www.stat.si (1. 7. 2013)
- Statistični urad Republike Slovenije 2013a: SI-STAT podatkovni portal. Popis prebivalstva 1991. Internet: www.stat.si (1. 7. 2013)
- Statistični urad Republike Slovenije 2013a: SI-STAT podatkovni portal. Popis prebivalstva 2002. Internet: www.stat.si (1. 7. 2013)
- Statistični urad Republike Slovenije 2013: SI-STAT podatkovni portal. Demografsko in socialno področje. Internet: www.stat.si (1. 7. 2013)
- Šircelj, M. 2009: Staranje prebivalstva v Sloveniji. V: Hlebec, V. (ur.): *Sterajši ljudje v družbi sprememb*. Maribor.

SPATIAL CHARACTERISTICS OF POPULATION AGEING IN SLOVENIA: A COMPARATIVE ANALYSIS OF PROPORTION OF THE ELDERLY IN THE PERIOD 1981–2013 BY ADMINISTRATIVE UNITS

Summary

Slovenian society is characterized by an accelerated ageing. But, however, this process is (was) not uniformed in Slovenia. In this paper is, therefore, considered which are the spatial characteristics of ageing in Slovenia in the period 1981–2013 (since the ageing of the population in Slovenia has been intensified). The paper proceeds from the assumption that there are different areas of ageing caused by some social geographical processes. The comparative analysis focused on the data of three censuses (1981, 1991 and 2002) and the latest available data of the Statistical Office of the Republic of Slovenia (in the year 2013). Results showed that in 16 (27.6%) of 58 Slovenian administrative units ageing of the population has been accelerated, in 12 (20.7%) the process of ageing population was slower than in the others, in 14 (24.1%) the share of the elderly was below average proportion of older people at the beginning and at the end of the studied period, and in 17 (29.3%) the share of the elderly was above average proportion of older people at the beginning and at the end of the studied period. Ageing areas are result of the different migratory movements of the population – from the areas where ageing of the population was identified, as well as in the areas, which had above-average proportion of elderly people before the process of ageing was intensified, the population had emigrated, but immigrated to the area with below-average proportion of elderly in the studied period, especially to the areas where the proportion of older people has been reduced from above average to below average. For areas where the accelerated ageing of the population was identified in the studied period, three different types of migration are characterized: (a) emigration from the areas of old industries that were in the eighties and are since 1991 in crisis, (b) emigration from the areas with peripheral location, (c) immigration of older people in the favourable climatic zones (coastal area, or “sun belt”). But it can be assumed that these ageing areas are also very interiorly diverse. For this reason, further studies of the dynamics of ageing in Slovenia should be carried out at smaller spatial units – at the level of municipalities and (better) at the level of settlements. Beside the dynamics and based on different methods (such as demographic projections) further spatial development of the ageing population in Slovenia should be forecasted for different ageing areas.